

LUND UNIVERSITY

Metaforerna och Rätten

Larsson, Stefan

Published in:

Retfærd: Nordisk juridisk tidsskrift

2012

[Link to publication](#)

Citation for published version (APA):

Larsson, S. (2012). Metaforerna och Rätten. *Retfærd: Nordisk juridisk tidsskrift*, 2(137), 69-93.

Total number of authors:

1

General rights

Unless other specific re-use rights are stated the following general rights apply:

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the public portal

Read more about Creative commons licenses: <https://creativecommons.org/licenses/>

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

LUND UNIVERSITY

PO Box 117
221 00 Lund
+46 46-222 00 00

Metaforerna och Rätten

AV STEFAN LARSSON. FIL DOK, JUR KAND, TEKN LIC. INTERNETFORSKARE OCH RÄTTSSOCIOLOG VID LUNDS UNIVERSITET

Abstract: Denna artikel visar hur kognitiv teori gällande metaforer och tankestrukturer kan justeras och sammanjämkas med valda delar av samhällsvetenskaplig teori, i syfte att bidra till rättslig analys och en rättssociologisk förståelse av rätten. Artikeln betonar därmed vikten av en metaforanalys i syfte att kartlägga de underliggande tankestrukturer som konstruerar en specifik rättslig norm. Detta betyder i sin tur att rättsliga imperativ kan studeras i extrem detalj, och att exempelvis konflikter mellan sociala och rättsliga normer bättre kan förstås i ljuset av tankestrukturella underliggande konflikter.

Artikeln lyfter fram betydelsen av att se rätten som något förkroppsligat (embodied), dvs. beroende av begreppsliga lån från en ofta fysisk, kroppslig eller spatial förståelsegrund. Vidare lyfter artikeln fram begreppet »metaforkluster« i syfte att poängtera hur vissa metaforer är del i samma konceptuellt förankrade kluster, som relaterar till samma underliggande tankestruktur. Konsekvensen av detta är att en metafor kan bidra till hur näraliggande metaforer ges mening, om de är del i samma kluster. Detta betyder också att rättsligt inkluderade metaforer kan få argumentationsmässigt, retoriskt och meningsbyggande bistånd även från utomrättsliga metaforer.

Nyckelord: Metaforer, tankestrukturer, rättsvetenskap, rättssociologi, förkroppsligande, förtingligande, metaforkluster, konceptuell metaforteori.

Introduktion

Metaforer har varit viktiga i rättslig argumentation sedan den klassiska retorikens dagar. Studiet av retoriken hängde då samman med den juridiska skolningen. Till exempel, den klassiska retorikens Quintilianus hade Domitius Afer som förebild och läromästare och lyssnade ofta på honom när han förde talan i domstolar (Kennedy, 1969). Den retoriska traditionens metaforperspektiv har i mycket handlat om de figurativa metaforerna eller andra troper och stilfigurer, vilket har nyanserats i den moderna lingvistiska kognitionsvetenskapen. Den moderna metaforforskningen, framförallt i den nordamerikanska skolbildningen, med centrala namn som George Lakoff och Mark Johnson, har under de senaste decennierna utvecklat den kognitiva teorin i en riktning som menar att de metaforiska processerna är helt fundamentala för både språk och tankeprocesser. Det handlar med andra ord om mer än enkom det figurativa och tydligt metaforiska. Lakoff och Johnson, med start i *Metaphors we*

live by (1980), har därmed utvecklat en *konceptuell* metafor teori, som jag använder mig av och knyter till en bredare samhällsvetenskaplig teoribildning i min avhandling *Metaphors and norms – understanding copyright law in a digital society* (2011b). Jag gör det i syfte att analysera en rättslig utveckling, för att kunna närma mig en förståelse varför den rättsliga utvecklingen på just det specifikt upphovsrättsliga området kommit att hamna så långt ifrån de sociala normer kring fildelning som visat sig i ett digitalt samhälle.

Den här artikeln bygger följaktligen på nämnda kognitionsvetenskapliga och metafor teoretiska skolbildning – som visar hur de metaforiska processerna är centrala och oundvikliga för (det abstrakta) tänkandet, i syfte att uttröna vad det innebär för rätten överlag.¹ Mycket av det som tas upp har utvecklats i nämnda avhandling, men fokuseras och utvecklas här i mer generell rättslig riktning. Artikeln pekar på två nyanseringar som kan göras i den teoretiska konstruktion som följer i spåret av Lakoff och Johnsons teoribildning. Exempelvis, denna artikel för fram *metaforkluster* som begrepp för att kunna lyfta fram konsekvenser av att olika uttryck kan hänga ihop och befinna sig i ett starkt beroendeförhållande. Det innebär en viss justering av vad Lakoff och Johnson kallar en konceptuell metafor, som leder till en ökad betydelse av att analytisk särskilja »tankestrukturen« som metaforerna – eller metaforklustren – konstrueras utifrån.² Detta gör att den kognitiva lingvistiska teorin kan understödjas av en rad befintliga filosofiska och samhällsvetenskapliga teoribildningar kring just underliggande tankestrukturer (och -figurer). Detta åskådliggör även hur mening kan skapas i en grupp av uttryck, där exempelvis inomrättsliga uttryck kan vara beroende av utomrättsliga uttryck för sin tolkning. Vilket är viktigt inte minst för förståelsen av samband mellan en rättslig diskurs och dess plats i en social kontext. Artikeln nyanserar med andra ord kognitiv metafor teori

- 1 Metaforperspektivet har en del gemensamt med semiotiken, dvs studiet av tecken och teckensystem, och kan väl närmast beskrivas som en undergrupp. Dock, ett skäl till att fokusera metaforenas rättsliga implikationer snarare än semiotikens ligger i det språkliga fokus som följer med förstnämnda. Semiotiken kan betyda så mycket mer, och exempelvis inkludera »kroppsspråk, konstformer, retoriska diskurser, visuell kommunikation, media, myter, narrativ, språk, artefakter, gester, ögonkontakter, kläder, reklam, matkultur, ritualer – med ett ord, allt som används, uppfins eller antas av människor för att producera mening« (Danesi, 2004, s. 4). Det finns en språkligt bunden dimension av rätten som jag fokuserar i denna framställning som inte hade fallit sig lika lämpad för teoretisk utveckling utifrån det vidare semiotiska perspektivet. Därmed inte på något sätt sagt att semiotiken inte är fruktbar för rättsliga studier eller studier av rättsliga ting eller processer (jfr tidskrifter som *International Journal for the Semiotics of Law*). För en diskussion om semiotik och normer, se exv. Baier och Svensson, 2009 s. 54f. Se även diskussion om Hart och hans semantiskt-analytiska filosofi dess betydelse för rättssociologiskt intressanta spörsmål, exv. i Dahlstrands rättssociologiska avhandling *Kränkning och upprättelse. En rättssociologisk studie av kränkingsersättning till brottsoffer* (2012).
- 2 Vilket jag i den engelskspråkiga avhandlingen benämner som »conceptions«.

och kopplar den till och underbygger delar av den med annan, framförallt samhällsvetenskaplig, teori om tankestrukturer.

Utvecklingen inom den lingvistiska kognitionsvetenskapen har i förlängningen lett till en ökad medvetenhet om vad Lakoff och Johnson beskrivit i termer av att »sinnet är till sin natur förkroppsligat« (Lakoff och Johnson, 1980, s. 3). Utgångspunkten ligger i att i den process som ger att något blir bärare av en specifik mening, spelar den mänskliga kroppen och det rumsligt spatiala en viktig roll (Johnson, 1987; Lakoff, 1987; Lakoff och Johnson, 1999; Gibbs, 2005). Man har kommit fram till detta bland annat genom att visa på hur kategorisering av begrepp ser ut i praktiken, där vissa medlemmar i en kategori ofta får ha en mer representerande roll för just den kategorin än andra representanter i samma kategori (prototypeffekter), vilket framförallt Eleanor Rosch empiriskt visat (1978) och som bl. a. George Lakoff utvecklat (1987). Detta omfattar även hur rättsliga kategoriseringar byggs, och tanken om förkroppsligande/förtingligande – dvs. ett beroende av begreppsliga lån från en fysisk kontext men även konceptuella tankemodeller med ursprung i en rumslig och spatial miljö – innebär att dessa konstruktioner följer vissa givna mönstre (Winter, 2001, ss. 69-103; Winter, 2012). Mönstren är dock ofta inte desamma som en mer förment objektiv eller rentav rationalistisk tolkning av begrepp ger för handen (Johnson 2007; Larsson 2011b; Winter 2001). Kort sagt, mycket tyder på att rätten har ett behov av förtingligande, vilket poängterar vikten av att se vad detta förtingligande för med sig.³

Det övergripande syftet med artikelns teoretiska justeringar och sammanjämkningar ligger i att se hur kognitiv teori rörande metaforer och tankestrukturer därmed bidrar till rättslig analys och vad som kan beskrivas som en rättssociologisk förståelse av rätten. De frågeställningar som därmed blir viktiga att reda ut fokuseras under ovan nämnda syfte och kan sammanfattas i följande tre punkter:

- På vilket sätt kan konceptuell metafor-teori nyanseras i termer av »metafor-kluster« och »tankestrukturer« och på vilket sätt kan detta bidra till analys och förståelse av rätten?
- Hur låter sig dessa teorier sammankopplas med andra teorier som behandlar tankestrukturer?

3 Min översättning kommer från engelskans *embodiment*, vilket skulle antyda att den mänskliga kroppen är central i begreppsskapandet. Det är den förvisso, om vi följer de framförallt amerikanska kognitionsforskare som ansluter sig till konceptuella metafor-teorier, men valet vid en översättning är inte enkelt, eftersom det rör sig både om *mänskligt kroppsliga beroenden* såväl som om *rumslig uppfattning* och vad man skulle kunna kalla våra konceptuella strukturers *spatialisering*. Det är orsaken till att jag inte alltid är konsekvent i valet mellan förkroppsligande och förtingligande.

- I vilken mån är rätten beroende av att »förtingligas« eller »förkroppsligas«, det vill säga att uttryckas men även förstås i termer av något fysiskt?

Ovan sagda betyder att artikeln i mycket är teoretiskt och litteraturhänvisande. Två exempel används dock i syfte att lyfta fram nödvändiga poänger för att svara på nämnda frågeställningar. Det ena exemplet kommer från Johanna Niemis artikel i ett tidigare nummer av *Retfærd* (2011, nr 2) där hon beskriver hur det kommersiella språket om sex har blivit en del i vårt dagliga tal, dvs. i någon typ av metaforisk process som påverkar rättens tankestrukturella inramningar av prostitution. Det andra exemplet är i viss mån tudelat i det att det dels talar om den samhälleliga digitaliseringens behov av förtingligande, dvs metaforiska begreppslån från en fysisk kontext när vi talar, tänker och förstår digitala fenomen – vilket ger direkta rättsliga konsekvenser – och dels explicit talar om upphovsrättens problem som framkomna i en tid när lagstiftningen stiftades för att reglera fysiska exemplar och sedan kommit att utvidgas till att reglera även digitala exemplar. Det sistnämnda har mycket med en rättslig metaforisk (som i det här fallet kan kallas *skeumorf*⁴) process att göra, som analyserats i min avhandling (Larsson, 2011b; se även Larsson, 2010; Larsson och Hydén, 2010).

Bakgrund

En poäng som brukar framhävas inom rättssociologi är påvisandet av rättens samhälleliga beroende (Hydén, 2002; Mathiesen, 2005; Svensson, 2008). I denna artikel demonstreras hur metaforernas grundläggande språkliga och tankestrukturella betydelse ytterligare manifesterar denna rättssociologiska poäng. Detta görs genom att konstatera att rätten är beroende av, och därför begränsad av, de sociala, språkliga och tankestrukturella praktiker och former av livsföring som ger rätten dess form och mening (Larsson, 2013). Den amerikanske juristen David Mellinkoff uttryckte att »rätten är en ordens profession« för att poängtera språkets absolut centrala roll för rätten (1963, s. vi).⁵ Därmed poängteras också vikten av att förstå hur språk, mening och tanke byggs och hänger ihop även för det bredare studiet av lag, rätt och juridisk argumentation i relation till en samhällelig kontext. Den stora poängen med den metaforteoretiska kopplingen till rättslig analys ligger i förståelsen för hur de språkliga uttrycken, metaforerna, är sammanbundna med tanken; hur vårt tänkande ramas in och kontrolleras och begränsas men också möjliggör vissa tankebanor snarare än andra genom de metaforer som blivit förhärskande (Johnson,

4 Jfr här Cass och Lauer (2004) och Larsson (2011b, pp. 62-63; 101-103).

5 »The law is a profession of words«.

2007; Winter, 2001). Detta gäller i det vardagliga såväl som i det rättsliga. Det handlar om metaforernas konceptuella bundenhet, hur de tankestrukturer som de emanerar från spelar i bakgrunden för såväl mediala debatter som rättslig utveckling. Detta synsätt möjliggör ett detaljerat studium av rättsliga ytstrukturer i de explicit språkliga uttrycksformerna som har potential att *avslöja* – i ordets medvetandegörande aspekt – vad det är för underliggande tankestrukturer som styr en viss rättslig konstruktion (Larsson, 2011b, ss.131-132).⁶

Denna artikel uttrycker hur språket inte på något vis är »oskyldigt« eller »bara språk« utan ofta är uttryck för underliggande tankestrukturer med en viss typ av inramning och med en viss typ av konsekvenser för hur ett fenomen förstås. Johanna Niemi beskriver exempelvis i en redan nämnd artikel hur det kommersiella språket om sex har blivit en del i vårt dagliga tal. Man kan säga att Niemi i sin artikel tecknar en tankestruktur som går ut på att »Sex är handel«, vilket i sin tur ramar in och ger mening till en rad metaforiska uttryck konstruerade utefter samma konceptualisering, som att »köpa sex« och »klienter«, men även »människohandel«, osv. Dessa tar därmed del i ett metaforcluster konstruerat från en specifik tankestruktur, vilket jag återkommer till nedan. En negativ konsekvens av denna tankestrukturs etablering blir enligt Niemi att rättsliga revisioner tenderar att förmildra det klandervärda i sexköparnas handlingar eftersom de snarare riskerar att ses som marknadsaktörer än deltagare i sexuellt utnyttjande och sexuellt tvång (Niemi, 2011). Det centrala med Niemis exempel blir då hur det visar på hur även rättsligt förankrade metaforer är färgade av värderingar i hur de lyfter fram vissa aspekter och döljer andra, och samtidigt kontrollerar hur vi förstår ett fenomen. Detta blir till nackdel för andra förståelser av samma fenomen som man kan mena bättre skulle representera detta.

I en tidigare artikel i *Retfærd* (2011, nr 4) analyserade och konstaterade jag hur en specifik rättslig utveckling – den europeiska upphovsrätten – blivit inlåst och stigberoende och oförmögen att möta många av de samhällsliga utmaningar som uppkommit i det digitala samhället (se även Larsson 2011c). Jag konstaterade att detta stigberoende kan härledas ur framförallt tre huvudskäl relaterade till a) transaktionskostnader, b) makt, och c) nyckelmetaforers relation till tankestrukturer. Detta sista skäl, som innebär ett slags konceptuell inlåsning, har jag även utvecklat i ovan nämnda avhandling (Larsson, 2011b). Den tidigare artikeln i *Retfærd* visar på rättsens beroende av metaforiska begreppslån från en fysisk miljö och exemplifierar även detta med hur digitaliseringen i samhället lett till ett massivt behov av metaforer, vilket även givit en rad rättsliga utmaningar och implikationer. En sådan, för upphovsrätten central, tankestruktur är *exemplarens* skyddsvärde, dvs. vikten av att knyta skyddet till reproduktion och distribution av ett visst antal exemplar. Det är

6 För en populärvetenskaplig summering, se artikel i Svenska Dagbladet (Larsson, 3 november 2011, Under strecket).

ett exempel på hur en föreställning som uppkommit och i mycket varit rimlig i en analog, pre-digital, kontext möter stora problem när den rättsligt skall upprätthållas i en digital kontext, utefter helt andra inneboende förutsättningar för reproduktion och distribution (Larsson, 2010; 2011b, ss. 101-104).

Rättens språkliga byggstenar och vikten av att analysera och bryta ned dessas betydelse är ett perspektiv som även styrks av nutida genusforskare som Niemi-Kiesiläinen et al. (2007, s. 69; jfr Nousiainen 1995, Svensson 1997, Lundström 1999) men då stundtals från ett (än) mer socialkonstruktionistiskt perspektiv än det som presenteras här. Det finns naturligtvis en längre förhistoria till hur rätten har konceptualiserats – med ett språkligt fokus – och analyserats genom tiderna. Exempelvis var det H L A Hart som under 1950- och 1960-talet gjorde en samlad insats för att använda nittonhundratalets språkfilosofiska utveckling för att »belysa« rättsens natur. År 1962 kom Hart's *The Concept of Law*, där han lånade J L Austins metod för att »med hjälp av en skärpt medvetenhet om ord vässa vår uppfattning av fenomenen« (Hart, 1994, s. 14).⁷ Dock skall här tilläggas att det har ifrågasatts varför Hart inte valde ett perspektiv som låg närmre Wittgensteins kontextuella begreppsbyggande (Lacey, 2004, ss. 218-219, se även Banakars recension i *Retfærd* av Lacey's porträtt av Hart, 2006). Samtidigt skall vi inte glömma att den konceptuella metafor-teori som uppkom framförallt på 1980-talet skiljer sig från de ofta positivistiska rättsfilosofiska ståndpunkter som förs fram av sådana som Kelsen och Austin, vilket – om man följer den tankebanan – ger en väsensskild syn på hur det rättsliga språket bör tolkas. Man kan istället möjligen blicka åt den skandinaviska rättsrealistens franka syn, där juridiska termer som »rättigheter« hålls för att »sakna semantisk referens« och »betecknar ingenting«. Med denna hållning så är det varken sant eller falskt att hävda förekomsten av rättigheter, skyldigheter och andra rättsliga relationer (Olivecrona 1971, ss. 246, 255, 261).

Man kan i linje med detta konstatera att användningen av språket är avgörande för alla rättssystem. Inte bara på samma sätt som det är viktigt exempelvis i politiken i allmänhet, utan även i en särskild mening genom att lagstiftarna vanligtvis använder språket för att skapa lagen och att domstolar normalt använder språket för att ange sina skäl av beslut. Och de rättsliga begreppen är ofta i textform noga utvalda och ofta noggrant definierade. Denna rationalistiska hållning kring hur språk och betydelse skapas är ifrågasatt av den del av kognitionsvetenskap som Lakoff och Johnson företräder. Johnson hävdar exempelvis att den rättsliga approach ofta är »objektivistisk« och bokstavstolkande till sin metod att förstå hur exv. kategorier byggs (Johnson, 2007), kanske som ett resultat av rättens otvivelaktiga institutionella styrka. Han menar därmed att denna föreställning missar hur

7 »using a sharpened awareness of words to sharpen our perception of the phenomena«.

språk och tanke i själva verket fungerar och hur språk får sin betydelse och mening i relation till kontext och omvärld.

Metaforer och tankestrukturer

Metaforer är viktiga för rätten och kanske speciellt i tider med så betydande samhälleliga förändringar som digitaliseringen och internet representerar (Larsson, 2012). När de kognitiva lingvisterna George Lakoff och Mark Johnson på 1980-talet studerade och beskrev hur grundläggande metaforer är för vårt tänkande revolutionerade de inte bara den kognitiva lingvistik, utan även en rad andra områden. Det finns en rad exempel på hur denna metafor-teoretiska skola har influerat även rättsliga studier (Berger, 2004; 2007; 2009; Blavin & Cohen, 2002; Herman, 2008; Hunter, 2003; Johnson, 1987, 2007; Joo, 2001; Lakoff, 1987; Lakoff & Johnson, 1999; Lakoff & Turner, 1989; Patry, 2009; Ritchie, 2007; Tsai 2004; Winter, 2001; 2007), även om det nästan uteslutande är i en nordamerikansk kontext.

Det är troligen fortfarande i mycket så som Lakoff och Johnson uttryckte det 1980, nämligen att det är en allmänt spridd uppfattning att metaforer mest är mål-lande bilder som används som »ett instrument för poetisk fantasi och retorik – som uttryck för extraordinärt, snarare än ordinärt, språk« (Lakoff och Johnson, 1980, s. 3).⁸ Utöver detta brukar metaforerna betraktas som något uteslutande knutet till språkliga konstruktioner snarare än tankemässiga. Som kontrast till denna minimalistiska föreställning av metaforer så menar (och visar) Lakoff och Johnson att »metaforer finns överallt i vårt vardagsliv, inte bara i språket utan även i tanke och handling. Våra vanliga begreppsmässiga system, enligt vilka vi både tänker och agerar, är i grunden metaforiska till sin karaktär.«⁹ Lakoff har även uttryckt det med den svåröversättbara åtskillnaden att metaforer inte bara är en »figure of speech« utan snarare en »figure of thought« (Lakoff, 1986), med vilken de vill poängtera metaforers grundläggande konceptuella – hur vi förstår och delar in vår omvärld – betydelse snarare än att de bara skulle ha en betydelse på ord-nivå.

Synsättet att metaforer endast är figurativa och tydligt retoriska verktyg som poeter och kanske rentav politiker använder, kan skönjas även i en modern rättslig tradition (till skillnad från i den klassiska retorikens dagar), där användningen av metaforer följaktligen ses med skepsis. En av de stora domarna i amerikansk rätts-

8 »a device of the poetic imagination and the rhetorical flourish – a matter of extraordinary rather than ordinary language.«

9 »metaphor is pervasive in everyday life, not just in language but in thought and action. Our ordinary conceptual system, in terms of which we both think and act, is fundamentally metaphorical in nature.«

tradition, Benjamin Cardozo (1870-1938), gav uttryck för detta när han i en dom skrev att »metaforer skall hållas kort, för även om de börjar som instrument för att befria tanken så slutar det ofta med att de förslavar densamma« (see Berger, 2004; Herman, 2008; Patry, 2009; Winter, 2008). Men, som några metaforforskare lite ironiskt påpekat, använder Cardozo själv åtminstone två tydliga metaforer för att beskriva sin poäng – befrielse och slaveri (Loughlan 2006, ss. 215-216). Man kan här även lägga till »instrument« och »hålla kort« och konstatera att Cardozo använder sig av vad som i den kognitionsteoretiska litteraturen kallas ett källa-stig-mål-schema, när han refererar till användningen av metaforer som något som har en början och leder till ett slut (se Lakoff och Johnson, 1999, s. 33).

De studier som använder sig av konceptuell metaforanalys för att analysera rätten, exempelvis rättsfall, hittar man framförallt i en nordamerikansk kontext. Linda Berger, som analyserat vårdnadstvister i den amerikanska högsta domstolen utifrån ett metafor- och narratologiskt perspektiv, menar att det finns »inbäddade kunskapsstrukturer« som påverkar rättsligt beslutsfattande på ett negativt och omedvetet sätt.¹⁰ Detta är stundom till nackdel, enligt hennes studie, för individuella familjer som inte är uppbyggda utefter en mer traditionellt förankrad bild av hur familjer ser ut. Berger gör vad hon kallar en retorisk analys, i syfte att »avslöja de symboler och narrativ som påverkar rättsligt beslutsfattande och sedan konstruera argument som kan övervinna djupt rotade begränsningar, hjälpa individuella klienter, och övertyga lagstiftare« (Berger, 2009, s. 260).¹¹ Hon utvecklar detta i relation till den rättsliga normen för »barnets bästa«:

»Den retoriska analysen indikerar att normen för barnets bästa misslyckas med att förklara utfallet av vårdnadstvister, och analysen föreslår att det kognitiva upplägget gällande vårdnadstvister – belamrad med omoderna metaforer, förenklade bilder, och ogranskade berättelser – stör domares förmåga att sköta komplexa och radikala omvandlingar av förälder-barn-relationer« (Berger, 2009, s. 260).¹²

- 10 Notera här närheten till narrativ och hur vissa typ-berättelser ges företräde, vilket kan relateras till diskursanalys. Det impliceras därmed ett högre fokus på maktrelationer, dvs. vem eller vad som har företräde som uttolkare och kan styra uttolkandet. Se här exempelvis Agevalls (2012) användning av »begripliggörande« (utvecklat från Goffman och Garfinkel) för att använda sig av detta perspektiv i en rättssociologisk kontext kring våldsutsatta kvinnor.
- 11 »uncover the symbols and stories that affect judicial decision-making and then to construct arguments that may overcome deeply rooted constraint, help individual clients, and persuade policy makers«
- 12 »The rhetorical analysis indicates that the best interests of the child standard fails to explain child custody outcomes, and the analysis suggests that the cognitive setting for custody disputes – cluttered with outmoded metaphors, simplistic images, and unexamined narra-

Berger vittnar om hur föräldrade konceptualiseringar av i det här fallet familjerelationer, gör att rätten har svårt att på ett tillfredsställande sätt samspela med ett förändrat samhälle, och att dessa konceptualiseringar påverkar i det fördolda, utan att uppmärksammas. För att förstå hur metaforer fungerar i relation till underliggande tankestrukturer, dvs hur metaforer fungerar som konceptualisering, och innan jag återkommer till dess rättsliga implikationer, behöver jag lite mer explicit presentera metaforbegreppet.

I korthet kan man beskriva grunden som att en metafor uppstår i projektionen av en källdomän på en måldomän. Tänk på följande exempel:¹³

Källdomän		måldomän
Lejon	>	Min far
Resa	>	Kärleksförhållande

Det finns en betydande skillnad mellan dessa två metaforer. De uppstår båda i projicerandet från en källdomän på en måldomän, men den första (»min far är ett lejon«) är en metafor som är lätt att upptäcka – vi uppfattar meningen snabbt som metaforisk – medan den andra (»kärleksförhållanden är en resa«) är en konceptuell metafor (se Lakoff 1986), från vilken ett antal metaforer blir meningsfulla i ett klusterliknande sammanhang. Båda visar att en källdomän projiceras på en måldomän i syfte att uppnå någon typ av effekt, omedvetet eller medvetet.

Det kulturellt konstruerade ligger dock inte bara i vilken källdomän som anses fungera för en måldomän utan också vilka specifika aspekter som skall följa med i projiceringen på måldomänen. När det gäller ett lejon och den figurativt metaforiska användningen i »min far är ett lejon« så är den automatiska tolkningen någonting i stil med vildhet, ledaregenskaper och styrka. Lejonet används ofta som något av en »kung« bland djuren, dvs. det visar ytterligare hur vi i vår kultur konceptualiserar lejonet. Vi kunde ju lika gärna konceptualisera ett lejon som en bestialisk mördare som tuggar på sina offer innan de ens hunnit förblöda. Styrkan, hårigheten och bestialiteten ryms i någon mening i lejonets faktiska existens, medan vi i någon kulturell och socialt reproducerad mening valt ut vissa egenskaper som vi låter tala för lejonet. Och därmed betyder »Min far är ett lejon« något i stil med styrka och ledarskap och inte att min far är täckt av päls och äter antiloper, i vår socio-

tives – interferes with the ability of judges to attend to complex and radical transformations of parent-child relationships.«

13 Exempelen är hämtade ur Larsson (2011b, s. 60-61) och Lakoff (1986).

kulturella kontext.¹⁴ För att uppmärksamma vårt kulturellt förankrade knytande av egenskaper till olika djur kan man här fundera över vad andra djur betyder. Betydelsen blir rimligen väldigt olika, men samtidigt är det även bara vissa typer av djur som fått någon typ av social betydelse som direkt fungerar i metaforisk bemärkelse.¹⁵

När det gäller den andra metaforen, dvs. »ett kärleksförhållande är en resa«, så medföljer denna conceptualisering av kärlek och förhållande flera möjliga metaforiska uttrycksformer som alla representerar samma tankestruktur.¹⁶ Det är därmed meningsfullt att tala om att ett förhållande tar slut, att man går skilda vägar, att man nått vägs ände, att ett förhållande inte är på väg någonstans, m.m. (Lakoff 1986; Lakoff & Johnson 1999, p. 123). Det vill säga, det finns underliggande strukturer som ger konsekvenser för hur en rad metaforer blir meningsfulla. Ett metafor-kuster kan inkludera metaforiska användningar som uppfattas mer eller mindre metaforiskt. Det vill säga, det kan vara mer eller mindre tydligt för oss att en specifik metaforisk användning är en metafor, medan den likväl kan ingå i ett kluster av metaforer som styrker varandras mening, för att de är baserade eller konstruerade utifrån samma underliggande tankestruktur (*conception*, se Larsson 2011b, ss. 60-61, 65-67, 72-73; 2013). Jag återkommer nedan till vad effekten av metaforkluster kan medföra i rättsliga sammanhang.

Begreppet »tankestruktur« står i direkt samband med metaforerna, och är ett uttryck jag härleder ur en rad begrepp som jag anser vara på jakt efter liknande bakomliggande tankestrukturella fenomen (Larsson, 2011b, ss. 65-73). Det handlar i George Lakoffs fall om s.k. »cognitive spaces« (Lakoff, 1987), vilket jag ser som en renodling av den konceptuella delen av de konceptuella metaforerna som Lakoff utvecklat ihop med Mark Johnson (Lakoff och Johnson, 1980; 1999). Dessa kopplas till vad Johan Asplund beskriver i termer av »tankefigurer«, exv. i läsvärda *Teorier om framtiden* (Asplund, 1979), som ekar av vad Michel Foucault talar om i termer av

14 Förståelsen av en metafor som »min far är ett lejon« kräver med andra ord att man inte bara vet vad ett lejon är utan också hur detta uppfattas i en specifik socio-kulturell kontext. Det krävs därmed inte bara kunskap om grundbetydelsen av det metaforiskt använda ordet, utan även en kontextbunden förståelse (jfr, Stålhammar, 1997, s. 36f).

15 Organisationsteoretiker har ofta använt metaforiska jämförelser i stil med Gareth Morgans Organisationsmetaforer (1999) för att medvetandegöra förhållande konceptualiseringar av en arbetsplats, ett företag eller organisation i övrigt (som organism, som maskin, som hjärna mm.)

16 I *Metaphors we live by* resonerar Lakoff och Johnson bland annat utifrån den konceptuella metaforen »argument is war«, dvs att argumentation är krig: vilket gör en rad påstående meningsfulla i vardagligt tal: »dina påståenden är oförsvarliga, han attackerade alla mina argument, mitt inlägg förstördes helt av hans motargument, i debatten som följde gick hon rakt på mål« (1980, ss. 3-6).

»figures of thought« (Foucault, 2001).¹⁷ Vidare har den tanketradition av kognitiv lingvistik som Lakoff och Johnson tillhör utvecklats i samspel med begrepp som återfinns hos den franska lingvisten Gilles Fauconniers i termer av »mental spaces« (Fauconnier, 1985) och konceptuell 'blending theory' (Fauconnier och Turner, 2002; Hart, 2007). Den betydelse som begreppet »tankestruktur« står för är inte nytt, även om ingångarna kommer ifrån bitvis olika traditioner. Det finns exempelvis en diskussion inom den klassiska retoriken om skillnaden mellan tankefigurer (figures of thought) och språkliga uttryck (figures of speech), närvarande även hos i inledningen nämnda Quintillianus (Benson och Prosser, 1988, s. 230 f.).

Jag justerar dock begreppet från »-figur« till »-struktur« för att poängtera inte bara den slutna enhet som »-figur« kan leda till, utan även för att påvisa den koppling som finns till de relaterade metaforerna igenom vilka tankestrukturen uttrycks. Detta i enlighet med den konceptuella emfas som Lakoff och Johnsons skola av metafor teori bygger på. Dessa »tankestrukturer« fungerar som ramar, tankens arkitektur, principer eller föreställningar. De kan vara mer eller mindre medvetna, vara mer eller mindre tydligt uttalade, mer eller mindre explicit beskrivna. Dessa är i sin kommunikativa representation alltid beroende av sin uttrycksform, varför de kan bli mer eller mindre korrekt redogjorda för. De är rimligen, som en följd av sin abstraktion, ofta beroende av metaforer för att uttryckas. Och kan i så måtto, e contrario, därmed härledas genom metaforanalys. Faktum är att »tankestruktur« i mycket är en förtingligad metafor. Det finns i en strikt mening ingen »struktur« på en tanke. Vilket leder oss till uppfattningen om metaforers beroende av det kroppsliga och spatiala, inom konceptuell metafor teori.

Den förtingligade rätten

Om vi först härleder vad det konceptuella metafor teoretiska spåret har för språkfilosofisk förhistoria och utgångspunkt kan vi diskutera vilken relevans detta har för analysen av rätten. När man läser kognitionslingvistiska texter om hur språk och tanke förhåller sig, ibland empiriskt belagda, ibland mer teoretiskt utvecklade, så ser man ofta likheter och ursprung och ibland specifika referenser till den senare Wittgensteins filosofi, exempelvis gällande språkspel och familjelikheter.¹⁸ Det gäl-

17 Det finns med andra ord många möjliga inspirationskällor för Johan Asplund när han talar om tankefigurer, där Foucault troligen är den mest tongivande (jfr Asplund, 1979). Den teoretiska möjligheten till sammankoppling mellan »tankefigurer« och de amerikanska kognitionsvetenskapliga teorierna visar sig dock på flera plan, även i Lakoffs artikel »A figure of thought« från 1986.

18 Jfr även Dahlstrands användning av Wittgensteins terminologi i förhållande till rättens logik kontra kränkingsersättningens syfte (2012).

ler bland annat hur kognitionsvetarna ser hur språket är kontextuellt betingat, ofta förtingligt och beroende av en metaforisk överföring av rumsliga och kroppsliga begrepp och hur exempelvis kategorisering kan gå till (som i Gibbs, 2007; Lakoff och Johnson, 1980; 1999; Winter, 2001; 2008).

Även om den specifika utveckling inom lingvistik och kognitionsvetenskap som jag presenterar i denna artikel är innovativ i någon mening så finns det klara länkar till filosofiska spår inte bara hos nämnde Wittgenstein, men även hos Nietzsche (se exempelvis Kofmans *Nietzsche and Metaphor*, 1993) och i den tidiga kunskapssociologi som Karl Mannheim utvecklade (även Nerlich och Clarke, 2001 s. 54, ser tydliga kopplingar till tänkare som Nietzsche, Biese och Gerber, i Lakoff och Johnsons arbete). Lakoff och Johnson poängterar exempelvis själva:

»Det torde vara tydligt utifrån denna beskrivning att det inte finns något radikalt nytt i vår version av sanning. Den inkluderar några av de centrala insikterna i den fenomenologiska traditionen, exempelvis förkastandet av epistemologisk fundamentalism [foundationalism], emfasen på hur kroppen är central i strukturerandet av erfarenheter och upplevelser, och vikten av denna struktur för förståelsen. Vårt synsätt överensstämmer också med några av nyckelementen i Wittgensteins senare filosofi: familjelikhetsens grunder för kategorisering ...och betoningen på mening som något relaterat till kontext och ens egna konceptuella system« (Lakoff och Johnson, 1980, s. 182).¹⁹

Med angivandet av en viss idéhistorisk förankring öppnar sig frågan hur den kognitiva lingvistikens konceptuella metafor teori förvaltar och utvecklar denna, och – i linje med artikelns syfte – vilken betydelse detta har för rättslig analys.

De kognitiva lingvistikerna och metaforforskarna George Lakoff och Mark Johnson öppnar sitt storverk *Philosophy in the flesh* (1999) med vad de betecknar som kognitionsvetenskapens tre huvudsakliga fynd: 1) sinnet är till sin natur förkroppsligat; 2) tänkandet är oftast omedvetet; 3) abstrakta begrepp är till stor del metaforiska.²⁰ Om man följer tanken vidare från det metaforbundna språket ser man dels att mycket är just konstruktioner, även när det gäller hur rättsliga kategoriseringar byggs, även om just tanken om förkroppsligandet innebär att dessa konstruktioner

19 »It should be obvious from this description that there is nothing radically new in our account of truth. It includes some of the central insights of the phenomenological tradition, such as the rejection of epistemological foundationalism, the stress on the centrality of the body in the structuring of our experience, and the importance of that structure in understanding. Our view also accords with some of the key elements of Wittgenstein's later philosophy: the family-resemblance account of categorization ...and the emphasis on meaning as relative to context and to one's own conceptual system« (Lakoff and Johnson, 1980, p. 182).

20 »The mind is inherently embodied.

Thought is mostly unconscious.

Abstract concepts are largely metaphorical.« (Lakoff och Johnson, 1999, s. 3).

följer vissa mönster (Winter, 2001). Detta har, troligen, direkta implikationer även för hur sociala normer uppfattas, efterlevs och kan förstås (Larsson, 2013). Mönstren är dock ofta inte desamma som vad Johnson (2007) kallar en »objektivistisk« tolkning av begrepp ger för handen (se även Winter 2001).²¹ Utgångspunkten ligger i att i den process som ger att något blir bärare av en specifik mening, spelar den mänskliga kroppen, dess direkta kontext och det rumsligt spatiala en viktig roll (Johnson, 1987; Lakoff, 1987; Lakoff och Johnson, 1999; Larsson, 2011b; 2013; Gibbs, 2005). Detta beroende kan beskrivas med den amerikanska rättsliga metaforforskaren och professorn Steven L. Winters ord:

Tänkandet är inte i första hand språkligt och propositionellt, men förtingligt och föreställningsbaserat; språk är varken helt godtyckligt eller helt socialt beroende, men baserat på förtingligandet och motiverat av våra interaktioner med den fysiska och den sociala omgivningen« (Winter, 2001, s. 47).²²

Dessa kunskaper ifrågasätter den ofta förgivettagna kategorisering som uttrycks rättsligt, vilket går på tvärs med vad Johnson uttrycker som att såväl enkla begrepp som »abstrakta koncept inom moral, politik, vetenskap, religion, och rätten, har komplicerade interna radiella strukturer och uppvisar vad som är känt som 'prototypikalitetseffekter'« (Johnson, 2007, ss. 848-849).²³ Huvudpoängen för Johnson med att använda sig av kognitionsvetenskapens teoribildning i studiet av rätten ligger i att han anser att denna rättsliga »objektivistiska« självbild baseras på en felaktig förståelse för hur tänkande och språk fungerar (Johnson, 2007, s. 847). Denna poäng, i förhållande till rättens förtingligande, har Steven L. Winter utvecklat i *A Clearing in the Forest* (2001).

- 21 Ett exempel kan hämtas från den svenska regleringen om kränkingsersättning, som nyligen varit föremål för rättssociologisk analys (Dahlstrand, 2012). När det gäller värderingen av det icke-ekonomiska skadevärdet som en kränkning utgör, så ska denna enligt lagstiftaren vara baserad på de förhärskande etiska och sociala värderingarna i samhället och därmed bestämmas på objektiva grunder (Dahlstrand, 2012, s. 155, not 716). Det finns, som Dahlstrand påpekar, något av en paradox i att bedömningen både ska vara skönmässig och att den skall vara grundad i och spegla en »objektiv« verklighet. Det sistnämnda är av extra relevans i förhållande till rättens »förtingling«, dvs hur denna »objektiva« verklighet uttrycks, kategoriseras och tolkas i ett rättsligt sammanhang. Något som kan vara betydligt mer värdeladdat än vad som uttrycks.
- 22 »Thought is not primarily linguistic and propositional, but embodied and imaginative; language is neither entirely arbitrary nor merely socially contingent, but grounded in our embodiment and motivated by our interactions with the physical and social world.« (Winter, 2001, p. 47).
- 23 »... abstract concepts in morality, politics, science, religion, and law, have complicated internal radial structures and exhibit what are known as »prototypicality effects«.

För ett så abstrakt samhällsfenomen som rätten, är det snarare så att behovet av metaforer är större än någonsin. Vi måste »förtingliga« och »förkroppsliga« rätten för att kunna prata om den, förstå den. För att kunna tänka på den och om den. Winter menar till exempel att rätten ständigt befinner sig i en beroendeposition som kräver ett objektgörande, en reifiering där vi kommer att tala om rätten som något fysiskt (2001, 2008). Det märks inte minst i tydliga metaforer som »lagens långa arm«, men även i något mindre tydliga som att vi »bryter mot« lagen, vi vill motverka »överträdelser« och rättsliga »klavertramp« och tar »lagen i egna händer« och skriver under »bindande« kontrakt. Vi lånar ideligen från den fysiska världen, från tingen och kroppen, för att beskriva och prata om det abstrakta (dvs., inte kontraktet i sig utan »bundenheten«). Och det är här en vaksamhet på hur vår egen förståelse byggs kan bidra till den rättsliga analysen och rättssociologiska eller »rättskognitivistiska« förståelsen av rätten. Många av byggstenarna för hur detta går till, även för än mindre uppenbart metaforiska begrepp, kan man finna i den kognitiva lingvistik, men även i symbol- och språkinriktad rättslig (kritisk) diskurs, som nämnts.

Ett något räddhåget motargument är tänkbart här. Om det är så att det objektiva definierandet inte är ett så definitivt instrument som man kunde tro, betyder det att begrepp och metaforers betydelse kan konstrueras precis hur som helst? Det vill säga, om betydelser är konstruerade, vad är det då som hindrar att en total relativism lägger sig över all begreppsligt meningsskapande? Enligt nämnda metafor-teoretiska skola är det just förtingligandet som hindrar den totala relativismen. Det borde betyda att extremare former av socialkonstruktionismen inte innehåller samma ontologiska förutsättningar som den konceptuella metafor-teoretiska (Hart, 2007). Å andra sidan betyder det också att en mer »objektivistisk« dogmatisk approach på rätten ersätts, helt enkelt, i så fall med andra typer av begränsningar än vad som oftast förutsätts. Steven Winter konstaterar att »faktiskt undersökande av rättsliga metaforer – hur de fungerar, uppstår, hur de blir meningsfulla och övertygande för oss som förtingligade (embodied), socialt situerade människor – visar att det motsatta är sant: metaforer är både följderna av och förtingligandet av begränsningar« (Winter, 2007, s. 897).²⁴ Winter sammanfattar det hela som:

- a. Metaforiskt tänkande är strukturerat och systematiskt.
- b. (Rättsliga) metaforiska begrepp är för sin koherens och för att vara övertygande beroende av motiverande sociala kontexter som bygger deras mening.

24 »Actual examination of legal metaphors—how they work, how they come to be, how they come to be meaningful and persuasive to us as embodied, socially-situated human beings—shows that just the contrary is true: metaphor is both the product and embodiment of constraint« (Winter, 2007, p. 897).

- c. Rättslig förändring (icke mindre än stabilitet) hänger på, och är därför begränsad av, de sociala praktiker och former av livsföring som ger rätten dess form och mening.²⁵

Ovanstående försäkrar att rättsliga metaforer inte öppnar upp någon dörr mot att vad som helst kan intolkas eller socialt konstrueras kring ett begrepp. Tvärtom, meningsskapandet är i allra högsta grad en konsekvens av begränsningar, men detta meningsskapande kan avslöja andra och dolda värden medföljande rättsliga imperativ än vad en strikt rättslig tolkning av gällande rätt skulle ge för handen – i likhet med socialkonstruktionistiskt förankrad diskursanalys. Här kan andra mönster av strukturerade betydelser dyka upp, som nämnda Linda Berger visar i amerikanska vårdnadstvister (2009). Detta innebär även att det finns en viktig aspekt inneboende som har att göra med ett beroende av en social kontext när det gäller rättslig tolkning. Det blir även en förklaring till hur social förändring utgör en oerhörd rättslig utmaning, eftersom tankestrukturella och språkligt bundna tolkningsramar kan förändras och rätten därmed framstå som alltmer apart, i det specifika fallet. Winter använder med andra ord det lingvistiska och kognitionsvetenskapliga perspektivet för att stärka bandet mellan rätten, sociala praktiker och beteende, genom att visa hur det rättsligt abstrakta språket i grunden är förtingligt.

Även om det skulle betyda att det inte finns någon absolut relativism i hur begrepps mening skapas, så finns det å andra sidan en enorm frihet för den som medvetet kan använda sig av olika metaforer för att i någon mån styra hur ett specifikt fenomen förstås.²⁶ Vilket är en av retorikens huvudpoängar, men här även visar hur relevant det är inte bara för debatterande utan även i mindre uppenbara rättsliga sammanhang; till exempel i förhållande till hur lagstiftning utvecklas och »låses in« (Larsson, 2011a; 2011c), hur domare dömer baserat på en narrativ förförståelse (Berger, 2009) och hur även rättsliga kategorier kan förleda och styra (Johnson, 2007; Winter, 2001).

- 25 »a. Metaphorical thought is actually orderly and systematic in operation; b. Metaphorical (legal) concepts depend for their coherence and persuasiveness on the motivating social contexts that ground meaning; c. Legal change (no less than stability) is contingent on, and therefore constrained by, the social practices and forms of life that give law its shape and meaning.«
- 26 Ett konkret exempel är den svenska »pigdebatten« på mitten av 1990-talet, som Ellinor Plazter har gjort en rättssociologisk analys av (2004). Debatten och den politiska striden handlade om »hushållsnära tjänster«, dvs frågan om professionalisering av exv. städuppgifter i folks hem. När denna mer eller mindre neutrala benämningen belades med det från förr välbekanta begreppet »piga«, färgas fenomenet med konnotationer kring hierarkier och klass. Retoriskt sett var detta en oerhörd seger för den sida som var emot den typen av tjänster, vilket visar på styrkan i hur metaforer kan styra hur ett fenomen konceptualiseras.

Exempel på förtingligande: metaforer i det digitala samhället

För att återkomma till frågan om digitalisering och rätten kan man problematisera rättens påverkan i tider av snabb samhällelig förändring. Det ligger nära till hands, när man konstaterar att lagstiftning som framförallt uppkommit pre-digitalt har svårt att på ett tillfredsställande vis reglera framförallt digitalt förmedlade företeelser, att söka förklaringen i ett kronologiskt perspektiv, dvs. att de tankestrukturer som ligger bakom en specifik lag eller paragraf helt enkelt är anakronismer i en förändrad tillvaro (som med delar av den upphovsrättsliga konstruktionen i en digital kontext, i Larsson 2011b; jfr Larsson, 2012).²⁷ Dessa kan ha uppkommit som ett resultat av en inneboende rättslig och konceptuell inlåsning, som därigenom formar ett »stigberoende« (Larsson, 2011a; 2011c).²⁸

När Lakoff och Johnson skapade ursprunget till denna typ av metafor-teori föreställde de sig nog inte riktigt vad det betydde för lagar och rättssystemet. Och de såg definitivt inte hur ett kommande digitalt nätverk skulle kräva en uppsjö av helt nya metaforer och att detta nätverk även skulle komma att utmana rättsliga koncept. Men faktum är att med det digitala har ett alldeles enormt behov av nya metaforer uppkommit (Larsson, 2011b, ss. 7-9). Utan dem kan vi inte prata om det nya. Utan metaforerna har vi inga begrepp för de nya fenomenen. Tänk bara på följande i termer av metaforer: molnet, nätverk, streaming, dataflöde, desktop, interface. Eller fenomen som liknar gamla: e-post, digitalt foto, digitala kopior och e-böcker.

Alla är lån från en fysisk värld. Och därmed följer vissa egenskaper med när vi tänker på detta andra, det som vi lånar begrepp för att beskriva. Och detta sipprar in även i det rättsliga språket. Men att likna är inte samma sak som att vara. E-böcker, exempelvis, är inte böcker på samma sätt som traditionella pappersvarianter är böcker. De följer inte samma begränsningar och möjligheter, trots att exempelvis

27 Det finns dock ett krux värt att ta i beaktande här, gällande i vilken grad en till synes anakronistisk lag i själva verket står för ett ontologiskt bedrägeri, till följd av att dess nyckelbegrepp av nöd är förtingligade, dvs metaforiska lån från en spatial och fysisk tillvaro i syfte att beskriva en principiell och abstrakt ståndpunkt som rätten är tänkt att stå för. Det finns med andra ord språkliga och tankestrukturella processer, som kognitionslingvisterna kan upplysa om, som gör att rätten objektiveras och förtingligas, och att det i denna process kan tänkas, eftersom den är en typ av översättning, uppstå en rad tveksamheter eller ofördelaktiga konceptuella inramningar i sig. Dvs, att förtingligandet *i sig* kan betyda ofördelaktig metaforik, oaktat om samhällsförhållanden i sig är i förändring eller ej (dvs. snarare »lost in translation« än »ny värld, gammal lag«). Detta är dock i mycket en empirisk fråga, och får visas och argumenteras för från fall till fall.

28 »Path dependence« är ett vanligt begrepp när det gäller att förklara inlåsningseffekter i standardiseringsprocesser över tid gällande tekniska föremål (som QWERTY-skrivbordet).

momsreglering bidrar till deras definition som böcker (Fleischer, 2011). **Samtidigt finns det ofta** ett redan befintligt och starkt rättslig paket att trycka in de nya fenomenen i. När e-böcker behandlas som traditionella böcker blir plötsligt biblioteken »fildelningspoliser«, som Kungliga Bibliotekets forskningschef Pelle Snickars uttrycker det (Svenska Dagbladet, 22/9, 2011), och beräkandet av marknadsvärdet på kopierade musik- och filmfiler kan konstruera värden som gör att man ur detta perspektiv kan bära runt på miljontals framkopierade kronor i en iPod (Larsson, 2010), vilket på många sätt är en fiktion som inte stämmer överens med gemene mans föreställningar om värde.

Det betyder att det finns ett narrspel i begreppslånen, med metaforskapandet. När man använder ett begrepp uppkommet i det analoga, för att fortsatt beskriva något i det digitala, är det inte säkert att vi ens uppfattar hur begreppets betydelse förändrats.²⁹ Och eftersom vi så gärna förstår abstraktioner i termer av fysiska ting, blir det lätt att vi tänker på exempelvis digitala kopior i samma termer som fysiska. Alldeles oavsett om det är passande eller ej. Det betyder – ånyo – att rättsliga begrepp inte är så neutrala som de ofta utmålas att vara. Man kan konstatera att föreställningar om verkligheten idag inte stämmer överens med de föreställningar som dominerade när upphovsrätten växte fram, och som fått en typ av rättsligt sanktionerat tolkningsföreträdare (Larsson, 2011a; 2011b; Svensson och Larsson, 2012; se även Larsson, 2012).

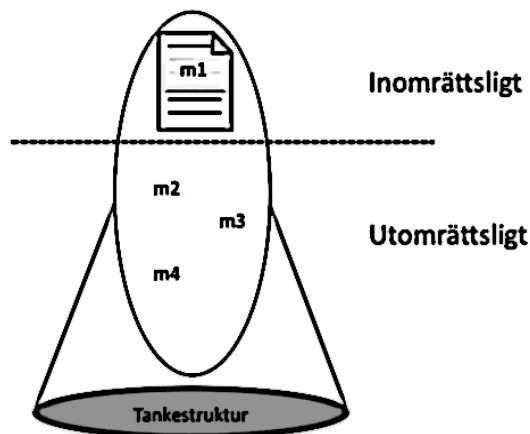
Metaforkluster och rätten

När man studerar en specifik metafor som är en del av ett större kluster kan dess mönster även vara relevant över gränsen till den rättsliga domänen. Exempelvis, även om några av medlemmarna i samma kluster är explicit uttryckta i rätten kan de hänga samman med andra medlemmar i samma kluster även om dessa inte betecknas som rättsliga (jfr, om metaforkluster i Larsson, 2011b; Loughlan, 2006; jfr, om konceptuella metaforer i Lakoff och Johnson, 1980). Dock, eftersom de tar del i samma konceptuella mönster spelar de en meningsbärande roll för varandra. Man kan uttrycka det som att de upprätthåller och bidrar till varandras meningsfullhet. I linje med detta gäller att om de medlemmar i klustret som finns utanför rätten är

29 Lånet av både en konceptuell men även en fysisk skrud från en tidigare till en efterföljande teknologi benämns ibland som att den nya teknologin är en »skeumorf« (Larsson, 2011b, ss. 62-63). Cass och Lauer (2004) visar hur analogt fotografi lånar begrepp och utseende till digital bildanvändning, trots att de inneboende begränsningar och möjligheter som finns i de olika teknologierna skiljer sig åt väsentligt. Det är ett exempel på hur utvecklingslinjer så att säga konceptuellt knyts samman med den direkta följderna att det gamla etablerade tillåts styra det nya, både i hur vi tänker på det, talar om det och brukar det.

allmänt accepterade som rimliga och meningsfulla, så kommer dessa troligen också bidra till att de inomrättsliga också upplevs som rimliga och meningsfulla.

I min avhandling studerar jag och gör en analys av upphovsrätten, där jag visar att termen »exemplar« (»copy«, som i »copyright«) i upphovsrätten har blivit metaforisk, dvs. den har förändrat sin betydelse i övergången till att reglera även de digitala fenomen vi nu också kallar »exemplar« (se Larsson 2011b, ss. 101-104). Samverkan av flera äganderättsknutna metaforer (copy, theft, trespassing, piracy) bidrar till att styrka föreställningen av att upphovsrättigheter kan likställas med äganderätten för, exempelvis, en fastighet (Larsson, 2011b; ss. 94-98; Herman, 2008). Det är ett exempel på hur en metafor inom lagen kan stärkas i sin mening av andra metaforer som hänger ihop i samma kluster för att de är uttryck för samma föreställning eller tankestruktur (conception). En slutsats i avhandlingen blir därmed att föreställningar om verkligheten som dominerade när upphovsrätten växte fram inte stämmer överens med föreställningar som råder idag, vilket är ett sätt att förklara den svaga sociala normen för upphovsrättens efterlevnad (påvisad i Svensson och Larsson, 2012). I korthet kan man uttrycka det som att språket styr vårt sätt att tänka och att digitala företeelser begränsas av analoga beskrivningar. Den som kan styra över språket kan även i någon mån styra över rätten. Vilket även ger att upphovsrätten – i vart fall i någon grad – blir en maktkamp med metaforer. Upphovsrättens konceptuella inlåsning och bakåtblickande är delvis en följd av vilka innebärande metaforer som är tongivande, vilket på intet sätt är signifikativt enkom för upphovsrätten.

Figur 1: Modell över metaforkluster i rättsliga sammanhang, som visar hur utomrättsliga metaforer kan bidra till att inomrättsliga metaforer uppfattas som meningsfulla.

För att formulera klustermodellen generellt, om en inomrättslig metafor (se m1 i Figur 1) kan härledas ur en tankestruktur (tankestrukturen i botten av Figur 1), så leder detta troligen till att även andra – utomrättsliga – metaforer (m², m³ och m⁴ i Figur 1) konstruerade utifrån samma tankestruktur blir meningsbärande i förhållande till den inomrättsliga metaforen. Dessa kan då användas i argumenterande syfte för att förstärka den inomrättsliga metaforens rimlighet och meningsfullhet. Här kan vi återkomma till det i inledningen nämnda exemplet med konceptualiseringen av prostitution som »sex är handel«. Denna tankestruktur möjliggör därmed en rad metaforer att bli meningsfulla utifrån samma underliggande tankestruktur, som »köp«, »säljare« och »handel« för att prata om och debattera prostitution. Niemi menar i anslutning till det här exemplet att det för med sig en negativ aspekt av att tona ner eller i viss mån dölja det klandervärda i handlingen som Niemi hellre talar om i termer av »utnyttjande« och »tvång« (Niemi, 2011). Niemis exempel visar därmed hur tanke och språk tillsammans kan styra både debatt och rättstillämpning men också lagstiftande, som därmed blir baserat på en möjlig tankestruktur framför en annan möjlig tankestruktur.

Diskussion – metafor-teori och rättslig analys

De kognitiva lingvisterna har visat att språk, och speciellt det som beskriver abstraktioner, är i grunden metaforiskt (Lakoff och Johnson, 1980; 1999) och i denna artikel visar jag att de tankestrukturellt inramande aspekterna av detta metaforiska språk är av oerhörd betydelse för den språkbundna rättsliga analysen – i syfte att förstå dessa underliggande tankestrukturer. Analys av metaforer kan med andra ord bidra till att dekonstruera de tankestrukturella ramverk som ryms bakom (de rättsliga) metaforerna. Genom att medvetandegöra oss om det abstrakta språkets metaforiska karaktär, tillerkänns också hur rättsliga statuter beskriver viktiga aspekter av vår sociala verklighet, som inte kan reduceras till rent inomdogmatiska förhållningssätt till rättslig argumentation (Winter, 2008; 2012). Detta är den kognitiva teorins rättssociologiska relevans.

En poäng med den metafor-teoretiskt förankrade analysen av rätten ligger därmed i att undvika att helt styras av den rättsliga institutionens egen styrka och förmåga att kunna styra tankestrukturer och konceptuella ramverk. En risk med att studera rätten överlag är att forskaren kan bli alltför påverkad av styrkan i den juridiska institutionens egna språk, begreppsbildning och – bruk av metaforer. Det är viktigt att inte låta det dogmatiskt rättsliga fältet kontrollera de tankestrukturer som i sin tur bygger upp forskningsmetod och forskningsteori. Ett sådant förhållningssätt vore alltför okritiskt. Om så är fallet kommer forskningsresultatet aldrig att kunna bryta sig loss från hur verkligheten är uppbyggd inom det rättsliga området, med dess inneboende konceptualiseringar och metaforbildningar. Niemi-Kiesiläinen et

al. beskriver behovet av att skapa avstånd från juristernas metoder för textläsning och från det faktum att den »objektiva« och neutrala stil som juridiska texter ofta har också tenderar att maskera deras diskursiva och konstruktiva natur (Niemi-Kiesiläinen et al., 2007, s. 81). Detta har med rättens institutionella styrka att göra. Denna institutionella styrka är, enligt Reza Banakar, »manifesterad genom sin professionella förmåga att presentera sin fragmenterade kropp, som består av en mängd språkspel, i termer av en monolistisk diskurs kretsande runt en esoterisk massa av materiell rätt« (Banakar, 2003, s. 142).³⁰ De två citaten, som klingar av Foucault respektive senare Wittgenstein, visar på hur starkt autonoma institutioner kan låta sin självbild påverka aktörer som befinner sig utanför institutionen. Exempelvis visar rättssociologen Susanna Johansson hur den straffrättsliga domän som polis och åklagare representerar i fallet Barnahus med organisatorisk samverkan med andra discipliner tenderade att ta över och i viss mån kolonisera övriga discipliner (Johansson, 2011a; 2011b). Banakar beskriver även hur rättens »sanning«, som den är förstådd och presenterad av rättens »inomrättsliga« aktörer, placeras framför »utomrättsliga« aktörers beskrivning av rätten (Banakar, 2003, s. 149). Konceptuell metaforanalys kan ses som ett detaljerat komplement – med annan teoretisk bakgrund – till diskursanalys. Även om båda framhäver ett visst mått av social konstruktion, så leder teorin om förtingligande inom konceptuell metafor teori till en begränsning i graden av konstruktionism (Larsson, 2013). Asplunds tankefigurer, som bidragit till det begrepp om tankestrukturer som förs fram här och i Larsson (2011b), refererar specifikt till Foucaults diskurser och placerar sig som entiteter som kan ingå i en diskurs och stödja den (Asplund, 1979). Man kan därmed uttrycka det som att tankestrukturer och metaforer kan bidra till upprätthållandet av en diskurs. Man bör heller inte i alltför starka ordalag påpeka skillnaderna, eftersom syftet med båda sidors teoretiska koncept i mycket är likvärdigt; att visa på konstruktioner, påvisa alternativa vägar, att språket spelar en avgörande roll för hur vi uppfattar förhållanden. Den stora skillnaden ligger troligen i att maktaspekten är mycket tydligare uttalad inom diskursanalys, även om påvisandet av maktrelationer inte på något sätt är oförenligt med konceptuell metaforanalys (Larsson, 2011b, s. 27; Lakoff and Johnson, 1980, s. 159f.).

Om vi anlägger ett perspektiv gällande rättslig förändring och relation till samhällets förändring är exemplet med digitalisering relevant för att visa på en tydlig och snabb samhällelig förändring som innebär en enorm rättslig utmaning. Det finns inte här utrymme att vidare utveckla detta betydande ämne, mer än att konstatera att denna artikel pekar på att metaforiska processer spelar en viktig roll i sammanhanget, och – i min åsikt – är ett intressant fält för fortsatta rättsvetenskap-

30 »Manifested by its professional ability to present its fragmented body, which consists of a variety of language games, in terms of a monolithic discourse centring around an esoteric body of substantive law.« (Banakar, 2003, p. 142).

liga och rättssociologiska studier.³¹ Man kunde här förslagsvis tala om en *kognitiv rättssociologi*, i syfte att närma sig inte bara betydelsen av konceptuell metafor-teori för rättssociologi, utan även andra inriktningar som den mer neurologiskt inriktade appellen för 'kognitiv jurisprudens' som Goodenough och Decker (2008) för fram, den socialpsykologisk inspirerade 'situerade kognition' som Svensson för fram (2008; se även Svensson och Larsson, 2012) eller konceptuell 'blending theory' som Fauconnier och Turner utvecklar (2002; se även Hart, 2007).

Jag tar i artikeln upp exemplet med övergången från ett analogt till ett digitalt förankrat samhällssystem. Med allt vad det innebär av förändring av sociala mönster, arbetets organisation, politik och demokrati, skapande och reproduktion – och inte minst rättens roll – kommer de mentala bilderna, metaforerna och deras bakomliggande föreställningar att ömsom ställas på ända, och ömsom ligga kvar. För att förstå även sociala normer och beteendemässiga förändringar i vardande, och de rättsliga och politiska utmaningar det innebär, behöver vi bättre förstå hur språk, mening och rätt är relaterade. En del rättsliga metaforer fungerar bra i den nya kontexten, en del sämre, och man bör inte tillåta sig att vara så pass inkörd i tidigare tankemönster att man inte mäktar med att befria sig från så autonomt starka rättsliga institutionens tolkning av samhällsfenomenen. Samtidigt handlar det alltså inte om att försöka uppnå ett mindre metaforbundet rättsligt språk, utan snarare om att omsorgsfullt välja metaforer som fungerar väl ihop med samhällets förändrade förutsättningar.

Slutsatser

Denna artikel visar hur kognitiv teori gällande metaforer och tankestrukturer kan justeras och sammanjämkas med valda delar av sociologisk och samhällsvetenskaplig teori, i syfte att bidra till rättslig analys och en rättssociologisk förståelse av rätten. Artikeln betonar därmed vikten av en metaforanalys i syfte att kartlägga de underliggande tankestrukturer som konstruerar en specifik rättslig norm. Detta betyder i sin tur att rättsliga imperativ kan studeras i extrem detalj, och troligen att exempelvis konflikter mellan sociala och rättsliga normer bättre kan förstås i ljuset av tankestrukturella underliggande konflikter. Utgångspunkten är att de explicita

31 Exempelvis gällande ägandets representation. Johnson (2007) framhåller ägandets (property) metaforiska karaktär utan att för den delen gå vidare till att analysera immaterialrättens (intellectual property) ofta äganderättsliga anspråk – som ytterligare utmanas utsträcks i en digital värld. För att bara peka i en riktning som kunde sammanföra vikten av metaforanalys med traditionell rättssociologi kan paralleller här dras till Karl Renners klassiska studie om äganderättens oförändrade reglering i övergången mellan två vitt skilda samhällsformer i 1800-talets västeuropa (1949).

metaforerna kan avslöja på vilka tankestrukturer dessa är grundade (se även Larsson, 2011b; Larsson & Hydén, 2010). Tankestrukturer fungerar som kognitiva ramverk som kontrollerar gränsdragningarna för de uttryckta ytfenomen som metaforerna kan utgöra. Det är också därför tankestrukturen som analytiskt begrepp fokuseras vid sidan av metaforbegreppet, som ett underliggande fenomen som kan avslöjas eller sökas efter i de metaforer som den konstruerar. Tankestrukturen är i det här fallet inte vad som syns explicit i en reglering, men kan utgöra det konceptuella fundament som en reglering kan vara konstruerad utifrån eller runt.

En viktig poäng med den fundamentala betydelsen av metaforernas plats i tanke och språk ligger i att vi pratar och tänker oftast utan att vara medvetna om det. Och en bokstavig mening har inte något företräde framför en metaforisk. Det sker, med andra ord, automatiskt (Glucksberg, 2008). När metaforer inte uppfattas som metaforer kommer också den underliggande tankestrukturen att upplevas som det enda meningsfulla alternativet rörande en specifik reglering. Detta leder rimligen till att efterföljande rättsliga revisioner också kommer att ramas in inom samma dominerande tankestruktur, oavsett vilka motargument som presenteras. En väg runt denna konceptuella inlåsning, som kan ha en rad negativa följderna och rentav innehålla verklighetsfrånvända inneboende aspekter, är att analytiskt visa på inlåsningsningen genom att dekonstruera de metaforer som reproducerar den (Larsson, 2011b).

Artikeln lyfter fram betydelsen av att se rätten som något förkroppsligat och förtingligat, dvs. beroende av lån från en ofta fysisk, kroppslig eller spatial förståelsegrund. Den ontologiska konsekvensen blir därmed att en total relativism inte är fallet, precis som att en mer »objektivistisk« eller rationalistisk bestämning av kategorier inte heller tycks vara helt empiriskt korrekt, sett från hur den kognitionsvetenskapliga konceptuella metaforteorin visar hur kategorier och deras inneboende representanter bestäms. Ovan nämnda och utvecklade metaforclustermodell betyder att vissa metaforer är del i samma konceptuellt förankrade kluster, som relaterar till samma underliggande tankestruktur. Konsekvensen av detta är att en metafor kan bidra till meningsbyggandet av andra metaforer, om de är del i samma kluster. Detta betyder också att rättsligt inkluderade metaforer kan få argumentationsmässigt, retoriskt och meningsbyggande bistånd från även utomrättsliga metaforer. Omedvetenhet om de rättsliga begreppens konceptuellt styrande karaktär kan bidra till inlåsningskonsekvenser i rättslig utveckling, dvs. att de inneboende begreppens etablerade och styrande form kan hindra lagstiftning att anpassa sig till ett föränderligt samhälle.³²

32 Se även om standardiseringsprocesser och rätten i Gillette (1998), vilket jag i annan framställning visat rörande upphovsrätten (Larsson 2011a; 2011c).

Referenser

- Agevall, C. (2012) Våldet och Kärleken. Våldsutsatta kvinnors begripliggörande av sina erfarenheter. Avhandling, Lund studies in Sociology of Law 38, Lunds universitet.
- Asplund, J. (1979) *Teorier om framtiden*, Stockholm: Kontenta.
- Banakar, R. (2006) A Life of H.L.A. Hart, Review of Nicola Lacey's »A life of H L A Hart. The nightmare and the noble dream«, *Retfærd* 29(4): 96-101.
- Banakar, R. (2003) *Merging Law and Sociology. Beyond dichotomies in socio-legal research*. Galda och Wilch Verlag.
- Baier, M. och Svensson, M. (2009) *Om normer*, Malmö: Liber.
- Benson, T. W. och Prosser, M. H. (1988) *Readings in Classical Rhetoric*, Kalifornien, USA: Hermagoras Press.
- Berger, L. L. (2009) How embedded knowledge structures affect judicial decision making: A rhetorical analysis of metaphor, narrative, and imagination in child custody disputes. 18 *S. Cal. Interdisc. L.J.* 259.
- Berger, L. L. (2007) Of Metaphor, Metonymy, and Corporate Money: Rhetorical Choices in Supreme Court Decisions on Campaign Finance Regulation, *Mercer Law Review* 58:949.
- Berger, L. L. (2004) What is the sound of a corporation speaking? How the cognitive theory of metaphor can help lawyers shape the law, 2 *J. Ass'n Legal Writing Directors* 169.
- Blavin, J. H. & Cohen, I. G. (2002) Gore, Gibson, and Goldsmith: The Evolution of Internet Metaphors In Law and Commentary, *Harvard Journal of Law and Technology*, Vol. 16, No. 1.
- Cass, K. & Lauer, T. W. (2004) Media transitions. The cases of digital imagery and e-mail, *Information Technology & People*, vol. 17, no. 3, pp. 252- 267.
- Dahlstrand, K. (2012) Kränkning och upprättelse. En rättssociologisk studie av kränkningersättning till brottsoffer, rättssociologisk avhandling, Lunds universitet: Lund Studies in Sociology of Law 37.
- Danesi, M. (2004) *Messages, signs, and meanings: a basic textbook in semiotics and communication*, Canadian Scholars' Press Inc.
- Fauconnier, G. (1985) *Mental spaces*, Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Fleischer, R. (2011) *Boken och Biblioteket*. Stockholm: Ink bokförlag.
- Foucault, M. (2001) *Madness and civilization: A history of insanity in the age of reason*, London: Routledge.
- Gibbs Jr, R. W. (2007) *Embodiment and cognitive science*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Gillette, C. P. (1998) Lock-in Effects in Law and Norms, 78 *Boston University Law Review*.
- Glucksberg, S. (2008) How Metaphors Create Categories – Quickly, in Gibbs Jr., R. W. (ed.) *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, Cambridge University Press.
- Goodenough, O. R. och Decker, G. J. (2008) Why do good people steal intellectual property? i Freeman, M. och Goodenough, O. R. (red.) *Law, Mind and Brain*. Aldershot: Ashgate, Berkman Center Research Publication No. 2008-2, ss. 345-372.
- Fauconnier, G. och Turner, M. (2002) *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*. New York: Basic Books.
- Hart, C. (2007) *Critical Discourse Analysis and Metaphor: Toward a Theoretical Framework*, Critical Discourse Studies.
- Hart, H. L. A. (1994) *The concept of law*, Oxford: Clarendon Press.
- Herman, B. D. (2008) Breaking and entering my own computer: The contest of copyright metaphors, *Communication Law and Policy* 231-274, Volume 13, Issue 2.

- Hunter, D. (2003) Cyberspace as Place and the tragedy of the digital anticommons, *California Law Review*.
- Hydén, H. (2002) Normvetenskap, Lund: Lund University, Lund Studies in Sociology of Law.
- Johansson, S. (2011a) Juridifiering som institutionell förändring. Om mötet mellan straffrätt och socialrätt vid inter-organisatorisk samverkan, i *Retfaerd* 34:4/135: 38-59.
- Johansson, S. (2011b) Samverkansprocesser i barnahus. Om organisering, makt och institutionalisering, Rättssociologisk avhandling, Lunds universitet: Lund Studies in Sociology of Law.
- Johnson, M. L. (2007) Mind, Metaphor, Law, *Mercer Law Review*.
- Joo, T. W. (2001) Contract, Property and the Role of Metaphor in Corporations Law, UC Davis Daniel J. Dykstra Memorial Corporate Governance Symposium.
- Kennedy, G. (1969) *Quintilian*. New York: Twayne Publishers.
- Kofman, S. (1993) *Nietzsche and Metaphor*, translated by Duncan Large, London: The Athlone Press.
- Lacey, N. (2004) *A life of H L A Hart. The nightmare and the noble dream*, Oxford: Oxford University Press.
- Lakoff, G. (1986) A figure of thought, *Metaphor and symbol*, 1(3): 215-225.
- Lakoff, G. (1993) *The Contemporary Theory of Metaphor*, in Ortony, Andrew (red.) *Metaphor and Thought* (2nd edition), Cambridge University Press.
- Lakoff, G. (1987) *Women, fire and dangerous things: What categories reveal about mind*, Chicago, IL: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. och Johnson, M. (1999) *Philosophy in the flesh: the embodied mind and its challenge to Western thought*, New York: Basic Books.
- Lakoff, G. och Johnson, M. (1980) *Metaphors we live by*, Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G. och Turner, M. (1989) *More than cool reason: A field guide to poetic metaphor*, Chicago: University of Chicago Press.
- Larsson, S. (2010) 459 miljarder kronor – om metaforer, flöden & exemplar, i Andersson, J. & Snickars, P. (red.), *Efter The Pirate Bay*, Mediehistoriskt arkiv, Kungliga biblioteket, Stockholm.
- Larsson, S. (2013) Conceptions, categories, and embodiment – why metaphors are of fundamental importance for understanding norms, i M Baier and K Åström, *Social and Legal Norms*, Ashgate.
- Larsson, S. (2012) Conceptions in the code: What 'the copyright wars' tells about creativity, social change and normative conflicts in the digital society, *Societal Studies*. 4(3): 1009-1030.
- Larsson, S. (2011a) Den stigberoende upphovsrätten. Om konsekvenserna av rättslig inlåsning i en digital tid, *Retfærd* 34(4): 122-146.
- Larsson, S. (2011-11-03) »Kontroll över metaforerna skapar makt«. Svenska Dagbladet Kultur, Under strecket. http://www.svd.se/kultur/understrecket/kontroll-over-metaforerna-skapar-makt_6604158.svd
- Larsson, S. (2011b) *Metaphors and Norms. Understanding Copyright Law in a Digital Society*, PhD Thesis, Lund Studies in Sociology of Law 36, Lund University.
- Larsson, S. (2011c) *The Path Dependence of European Copyright*, 8:1 SCRIPT:ed 8.
- Larsson, S. och Hydén, H. (2010) Law, deviation and paradigmatic change: Copyright and its metaphors, in Vargis Martin et al. *Technology for Facilitating Humanity and Combating Social Deviations: Interdisciplinary Perspectives*, IGI Global.
- Loughlan, P. (2006) Pirates, Parasites, Reapers, Sowers, Fruits, Foxes...The Metaphors of Intellectual Property, *Sydney Law Review*, Vol. 28, No. 2, pp. 211-226.
- Mathiesen, T. (2005) *Rätten i samhället: En introduktion till rättssociologin [Retten i samfundet]*. Lund: Studentlitteratur.

- Mellinkoff, D. (1963) *The Language of the Law*. Boston: Little, Brown & Co.
- Morgan, G. (1999) *Organisationsmetaforer*, Sweden: Studentlitteratur.
- Nerlich, B. and Clarke, D. D. (2001) Mind, meaning and metaphor: the philosophy and psychology of metaphor in 19th-century Germany, *History of the Human Sciences* 2001 14: 39.
- Niemi, J. (2011) Vad vi pratar om när vi pratar om att köpa sex, *Retfærd* 34(2): 58-73.
- Niemi-Kiesiläinen, J., Honkatukia, P. och Ruuskanen, M. (2007) Legal texts as discourses, in Gunnarsson, Å., Svensson, E-M. och Davies, M. (red.) *Exploiting the Limits of Law: Swedish Feminism and the challenge to pessimism*, England: Ashgate Publishing Limited.
- Olivecrona, K. (1971) *Law as fact*, London: Oxford University press.
- Patry, W. (2009) *Moral panics and the copyright wars*, Oxford University Press.
- Platzer, E. (2004) *En icke-lag i sökljuset: Exemplet hushållstjänster i Sverige, Licentiatavhandling i rättssociologi*. Lund: Lunds universitet.
- Renner, K. (1949) *The Institutions of Private Law and their Social Functions*. London: Routledge.
- Ritchie, D. T. (2007) Who is on the Outside Looking In and What Do They See?: Metaphors of Exclusion in Legal Education, 58 *Mercer Law Review*.
- Rosch, E. (1978) Principles of categorisation, i Eleanor Rosch och Barbara B Lloyds (red.) *Cognition and Categorization*, Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum, 27-48.
- Snickars, P. (2011-09-22) »Biblioteken sitter fast i en rävsax«, *Svenska Dagbladet*, Under strecket.
- Svensson, M. (2008) Sociala normer och regelefterlevnad. Trafiksäkerhetsfrågor ur ett rättssociologiskt perspektiv, *Lund University, Lund Studies in Sociology of Law* 28.
- Svensson, M. och Larsson, S. (2012) *Intellectual Property Law Compliance in Europe: Illegal File sharing and the Role of Social Norms*, *New Media & Society*.
- Stålhammar, M. (1997) *Metaforernas mönster*. Stockholm: Carlssons.
- Tsai, R. L. (2004) Fire, Metaphor, and Constitutional Myth-Making, *Georgetown Law Journal* 93.1, 181-239.
- Winter, S. L. (2012) Frame semantics and the 'internal point of view', i Michael Freeman och Fiona Smith (red.) *Current legal issues colloquium: Law and language*, Oxford: Oxford University Press.
- Winter, S. L. (2001) *A clearing in the forest: Law, Life, and Mind*, Chicago and London: University of Chicago Press.
- Winter, S. L. (2008) What is the »color« of law?, in Gibbs Jr., Raymond w., (ed.) *The Cambridge Handbook of Metaphor and Thought*, Cambridge University Press.